

УДК 821.161.2-1`25

**АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ РЕЦЕПЦІЇ
СЕМАНТИКИ КОЛІРНИХ ЗНАКІВ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ**

Тетяна Заболотна

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології і методики навчання,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університеті
імені Григорія Сковороди»,
вул. Сухомлинського 30, м. Переяслав-Хмельницький, Україна, 08401
taniazab@gmail.com

АНОТАЦІЯ. Автор статті досліджує механізми перекладацької рецепції української поезії в англомовному світі. Підтверджується думка, що міжлітературний обмін – це складне психоментальне утворення, посередник між двома культурами. Рецептивний підхід до перекладацьких проблем полягає у виявленні взаємного проникнення і синтезу двох культурних систем. Дослідження проводиться на основі збірки української поезії «Двадцять п'ять років української поезії (1985–2010): нові голоси свободи, яку ще слід створити». Основна ідея рецептивного перекладу семантики колірних знаків полягає у розкритті світосприймання крізь «кольорову призму», адже кольорова гама мовної системи віддзеркалює отриманий людський

досвід в мові. З цією метою у статті проводиться аналіз семантики колірних знаків, які вживають у своїх творах сучасні українські поети. Знання семантики необхідні для розуміння ідейної орієнтації твору, що дуже важливо для правильного сприйняття поезії і адекватної рецепції кольору. Слід зазначити, що рецепція кольору реалізує цілі, що допомагає розкрити авторський задум. Символи кольору є культурно-історичними, культурно-психологічними і культурно-естетичними носіями мови. Колір може позначати не лише конкретні об'єкти, а й абстрактні поняття.

Ключові слова: поезія, переклад, художній переклад, рецепція, семантика кольору, вербальна картина світу, порівняльне вивчення літератури.

Вступ

Детальне вивчення лексики колірних позначень та їхньої співвіднесеності з колірним досвідом носіїв мови займає одне з чільних місць у різних галузях науки. З точки зору психології, кольоровідчуття – одна зі специфічних реакцій очей та мозку на світлові частотні коливання. Колір впливає не тільки на зір, а й на усі органи чуття. Серед усієї сенсорної лексики велике значення мають візуальні відчуття, а серед останніх – відчуття кольору. Асоціації, пов'язані із певним кольором, подібно до запахів та звуків, можуть сильно впливати на емоційну пам'ять. У кожній етнокulturи на різних часових відтинках з кольорами пов'язані чіткі та виразні асоціації. Утворення та закріплення в людській свідомості кольорових асоціацій тотожне процесу утворення та закріплення в корі великих півкуль головного мозку умовних рефлексів. Рецепція кольору залежить як від самих кольорів, їх чистоти, яскравості, насиченості, так і від індивідуальних особливостей та культурноідеологічних чинників.

Методика дослідження

У ході дослідження ми використали крос-культурний метод – для виявлення особливостей рецепції в текстах оригіналів і текстах перекладів відмінних лінгвокультурних традицій; перекладознавчо-зіставний – для аналізу оригіналів і перекладів.

Результати дослідження

Українські автори у своїх віршах широко вживають кольоронайменування. Перше знайомство читача з персонажами

дуже важливе, тому автор прагне одразу показати «крупним планом» кольорову гаму образів. Домінуючими кольорами вважають *white, black, red, green, yellow, blue*. Існує думка, що у світі є лише два кольори – білий та чорний, як символи загальнолюдських символів про ДОБРО і ЗЛО: білий – уособлення добра, чорний – зла. Ці кольори позначають чітко зафіксоване національно-специфічне розуміння та сприйняття базових понять – добро / зло.

Результати дослідження Т.В. Венкель засвідчують, що «... в англійській мові ядерну зону моделюють чотири кольори – *black, white, green, red*, тоді як в українській – два (чорний, білий) (Венкель, 2004 : 15).

У віршах Ігора Римарука (переклад Світлани Беднаж) ми знаходимо епітет-кольороназву «чорна чаша» у заголовку вірша.

Чорна чаша наповнена вщертъ,
і воістину нас небагато
що ж сорочку, пошиту на смерть,
одягаєш на свято?

Перевідано друзів і рід...
сатаніють в кишені дукати

A black chalice full to the brim,
truly there are few of us,
are you putting on the shirt
sewn for your funeral for the holiday?
Having known friends and family...

ducats in your pocket rage satanically (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010: 10).

Із психологічної точки зору почуття «чорного відчаю» передбачає сум, пригнічений стан, похмурий настрій, втрата самооцінки (людина відчувається недостатньо хорошою чи поганою, виникає почуття провини, непотрібності і недосконалості); почуття безпорадності і стан печалі (нічого не можливо змінити); байдужість і невдоволеність (що б людина не робила – все видається марним).

У вірші Атілли Могильної «Чорні озера» (переклад Михайла Найдана) чорний колір – ‘*the blackness of steel*’ перетинається із сірим – ‘*a gray gloom strewn*’.

Прокидаючись опівночі бачимо: **сірий морок** притрусив місто

Waking up at midnight we see: a **gray gloom** strewn over the city

Чорнота сталі створює відображення озера

The blackness of steel creates reflections on the lake (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010: 10).

Прикметники-кольороназви посилюють трагізм ситуації і, разом з тим образність твору, за рахунок іншого прикметника-епітета, напр., *dark, dreary prison* – «темна, похмура в'язниця»; *black, bulbous eyes* – «чорні, цибулинні очі»; *a terrible black mark* – «жахлива чорна помітка»; *black, dead eyes* – «чорні, мертві очі»; *a gray, sleety rain* – «сірий, сльотавий дощ». «Згори суцільний сніг, за спиною **чорні стовбури**». – '*Snow overhead, around me the black drowsy trees*' (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010: 10). «І **чорним** перепаленим **піском** згори здаються пристрасті земні». – '*Earthly passions seem like charred black sand*' (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010: 10).

Колористичні прикметники вживаються у тексті з метою обмеження значення прикметника, адже вони мають на меті створення візуальної картинки. Білий і чорний кольори мають найдавніше походження, отримавши найбільше розповсюдження в практичній діяльності, у досліджуваних текстах вони також домінують. Червоний – надзвичайно яскравий та насичений колір, який може по-різному впливати на людину, обумовлюючи суперечливі почуття.

За Й.В. Гете, жовтий – «це колір, наближений до світла У своїй найвищій чистоті він володіє завжди світлою природою і вирізняється ясністю, веселістю, ніжною привабливістю» (Гете, 2012: 100). Прикладом є англійський фразеологізм *yellow as gold*, який уживається на позначення золотистого кольору.

Колір «жовтий» ми знаходимо в іншому вірші (Атілла Могильна «Чорні озера» – Михайло Найдан):

Я не відаю, що творю:

лінія снів –

прокреслена між минулим і мною,

але повертаюсь в минуле, туди,

де катери вперше

входять у води затоки

під **жовтим листям** –

I'm not conscious of what I'm doing:

a string of dreams

drawn between the past and me,
 but I'm returning to the past
 where cutters first
 enter the waters of a bay
 beneath **yellow leaves** (Twenty-five years of Ukrainian poetry,
 2010: 10).

Досліджуючи кольори Й.В. Гете дійшов висновку: «Як жовтий несе у собі світло, так і про синій можна сказати, що він завжди приносить щось темне» (Гете, 2012: 43).

Звернемо увагу на те, що колірна мовна картина світу у поетичних творах українських поетів містить багатий перелік основних кольороназв, тому можна виокремити різний ступінь насиченості окремих відтінків на позначення реальних та уявних об'єктів:

До кольоронайменувань ми також відносимо групу прикметників, у яких реалізується семантика наявності чи відсутності кольору – *invisible* – невидимий; *painted* – різнобарвний; *colorfully dressed* – яскраво вбраний; наявності/ відсутності блиску – *bright, shiny, vivid, sparkling* – яскравий, блискучий; наявності / відсутності прозорості: *dirty, gloom, mist, spotted* – гнилий, брудний, прозорий, темний, чистий. Підтвердженням цієї думки є вживання прикметника «невидимий» – *invisible* з іменником *surface*.

Якби взяти спалити це тіло,
 якби залишити
 тільки дух,
 тільки промені X на рентгені хребта,
 тільки юні хребці під **невидимою поверхнею**,
 під чиймись руками
 що пестять від шиї до стегон.

If you could just take this body and burn it, if you could
 just let the spirit remain, just the rays of an x-ray,
 just the young vertebrae beneath **an invisible surface**
 beneath someone's hands
 that pamper you from your neck to your thighs.

(Наталка Білоцерківець «Лист». Переклад Михайла Найдана)
 (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010: 38).

Найбільша кількість кольороназв у віршах українських поетів зустрічається в описах краєвидів, подій, людей.

«Білий самотній Нью-Йорк ...» – *‘White lonely New York ... (Two Monologues)* (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010: 84).

Вибір кольору при описі природи допомагає передбачити наступні події. Так, наприклад, чорні хмари (*black clouds*) попереджають про тривожний емоційний стан героя.

На противагу світлоносним, блискучим кольорам, які символізують красу та добро, автор використовує контраст таких кольорів, як білий і чорний, світлий та темний. Відомо, що світло і тінь є невід’ємними частинами сприйняття форми предмета в навколишньому світі. Вони формують зовнішні контури предмета. Їх єдність та внутрішня боротьба допомагають поету відтворити внутрішній психологічний стан героїв, красу оточуючого світу, як і заплутаність та непередбачуваність людських долі.

«Тойоти» і «Мерседеси» на переїздах стоять **світлом різким**». – *‘Toyotas and Mercedes Benzes stopped at crossings with piercing light’* (October, 2008) (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010: 71).

«**Сині корови** летять – й від руки падає **тінь** на камінь, там де дві цятки вузлів від вужа **світло від цери**». – *‘Blue cows are flying and your hand casts a shadow upon a stone where two specks of a snake coiled like a spring’* (The Courtyard) (Twenty-five years of Ukrainian poetry, 2010: 71).

Кольороназва *blue* передає негативні емоції – страх, пригніченість, похмурість, моторошність і т. п.

Колірний знак дозволяє передбачити розвиток подій, наштовхнути реципієнта на потрібну думку. Такий спосіб «доопрацювання» інформації є особливо ефективним, бо реципієнт створює свою власну уявну картину про події та людей. Цю функцію необхідно брати до уваги, оскільки пояснення прикметників-кольороназв може відбуватися як до задумів автора, так і всупереч йому – у залежності від настрою реципієнта.

Прикметники-кольороназви – активний постачальник епітетів, що є невід’ємним атрибутом авторського стилю, характеризує зовнішньо- і внутрішньо-психологічне сприймання людиною навколишнього світу. Вони відбивають природно-естетичні атрибути людини, що позначають властивості її зовнішності та підлягають естетичній оцінці. Епітети, що походять від прикметників-кольороназв, характеризуються надзвичайно багатою палітрою різних відтінків у межах одного кольору. Таким

чином, вживання різного роду прикметників кольору є необхідною умовою для створення палітри поетичного твору.

Як свідчить аналіз семантики розглянутих колористичних прикметників, у поетичних творах активно вживається лексика на позначення кольору, що характеризується символічністю та образністю. Символіка кольору та його образність може бути суттєвим компонентом творення образу героя і допомагає читачу відчутти та зрозуміти ідейний зміст твору, що є найголовнішим завданням перекладацької рецепції. Таким чином проявляються два типи семантичної взаємодії мовних одиниць: по-перше, різноманітні ситуації передбачають семантичну варіативність (*blue, light-blue, dark-blue, blue-black, blue-gray* і т. д.); по-друге, відповідні лексичні поля мають певну кількість семантичних можливостей (напр., *brown, intense brown*).

На основі вищерозглянутих прикладів стає очевидним те, що назва кольору виконує значну номінативну функцію у текстах. Номінативна функція зумовлена трьома чинниками: по-перше, кольороназви обмежені у кількості, у той час як дескриптивна функція є обов'язковою для всього лексико-семантичного поля кольору; по-друге, функції класифікації дають можливість назвам кольорів використовуватися поза межами їх власного поля позначення (*red* позначає не лише червоний колір, а й рудий, помаранчевий, іржавий, що значно розширює межі позначуваної дійсності); по-третє, функції прикметникової модифікації пов'язані з непрямим художньо-образним вживанням.

Такі якості кольороназв як давність походження, активність функціонування у мові, семантичне багатство та здатність до створення нових експресивно-образних значень, дозволяють використовувати їх широко та різноманітно у текстах художніх творів, де вони з найбільшою повнотою виявляють свої естетичні можливості.

Слід зауважити, що у поетичних творах кольороназви реалізують суб'єктивну рецепцію кольору, тобто власне не кольору як такого, а ставлення автора до нього. Вони можуть відображати рецепцію не лише конкретних предметів й абстрактних понять.

Висновки

Перекладацька рецепція має на меті виявити образні засоби та семантику колірних знаків у поетичних творах. Аналіз перекладів

збірки *Twenty-five years of Ukrainian poetry (1985-2010): new voices with the freedom to create* виявляє можливість адекватного відтворення семантики художнього образу, цілісної структури тексту поетичного твору в єдності всіх його елементів. Художній переклад є не лише засобом збагачення лексико-стилістичних та образних ресурсів мови, а й засобом психоментального сприйняття світу.

Література:

- Венкель, Т.В. (2004). Синтагматичні, парадигматичні та епідигматичні характеристики прикметників на позначення кольору в англійській мові : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / Венкель Тетяна Василівна ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л. – 20 с.
- Гете, І.В. (2012). Учение о цвете. Теория познания: Пер. с нем. / И.В. Гете. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ». – 200 с.
- Коломієць, Л.В. (2004). Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу : [монографія] / Л.В. Коломієць. – Київ : Київський університет. – 522 с.
- Павленко, О.Г. (2014). Аспект міжмовної трансформації в художньому перекладі / О.Г. Павленко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. – Вип. 91. – С. 93–100.
- Twenty-five years of Ukrainian poetry (1985–2010): new voices with the freedom to create*. [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://bukvoid.com.ua/library/international_poetry_review/twenty

References:

- Venkel, T.V. (2004). Sintagmaticzni, paradigmaticzni ta epidigmaticni charakteristyky prikmetykiv na poznachennya koloru v angliyskij movi. [Syntagmatic, paradigmatic and epidigmatic characteristics of adjectives denoting colours in the English language]. *Extended abstract of candidate's thesis. Lviv*. [in Ukrainian].
- Gete, I.V. (2012). *Uchenie o tsvete. [The doctrine of color. The theory of knowledge]. Moscow : LIBROKOM* [in Russian].
- Koloviets, L.V. (2004) *Konceptualno-metodolohichni zasady suchasnoho ukrainskoho poetuchoho perekladu. [The conceptual and methodological foundations of contemporary Ukrainian poetic translation]. Kyiv : Kyiv University*. [in Ukrainian].
- Pavlenko, O.H. (2014) *Aspect mizhmovnoi trnsformatsii v hudozhnomu perekladі. [The aspect of interlingual transformation in literary translation] (Vol. 33). Kirovograd: PVV V. Vinitchenko KSPU* [in Ukrainian].
- Twenty-five years of Ukrainian poetry (1985–2010): new voices with the freedom to create*: Retrieved from http://bukvoid.com.ua/library/international_poetry_review/twenty
-

АНАЛИЗ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ РЕЦЕПЦИИ СЕМАНТИКИ ЦВЕТОВЫХ ЗНАКОВ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ПОЭЗИИ

Татьяна Заболотная

кандидат педагогических наук,
доцент кафедры иностранной филологии и методики обучения,
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий Государственный педагогический университет
имени Григория Сковороды»,
ул. Сухомлинского 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Украина, 08401
taniazab@gmail.com

АННОТАЦИЯ. Автор статьи исследует механизмы переводческой рецепции украинской поэзии в англоязычном мире. Подтверждается мнение, что междулитературный обмен – это сложное психоментальное образования, посредник между двумя культурами. Рецептивный подход к переводческим проблемам заключается в выявлении взаимного проникновения и синтеза двух культурных систем. Исследование проводится на основе сборника украинской поэзии. «Двадцать пять лет украинской поэзии (1985–2010): новые голоса свободы, которую еще предстоит создать». Основная идея рецептивного перевода семантики цветочных знаков заключается в раскрытии мировосприятия через «цветочную призму», ведь цветочная гамма языковой системы отражает полученный человеческий опыт в языке. С этой целью в статье проводится анализ семантики цветочных знаков, которые используют в своих произведениях современные украинские поэты. Знание семантики необходимые для понимания идейной ориентации произведения, что очень важно для правильного восприятия поэзии и адекватной рецепции цвета. Следует отметить, что рецепция цвета реализует цели, помогает раскрыть авторский замысел. Символы цвета являются культурно-историческими, культурно-психологическими и культурно-эстетическими носителями языка. Цвет может обозначать не только конкретные объекты, но и абстрактные понятия.

Ключевые слова: поэзия, перевод, художественный перевод, рецепция, семантика цвета, вербальная картина мира, сравнительное изучение литературы.

**THE ANALYSIS OF TRANSLATION RECEPTION
OF COLOUR SIGNS' SEMANTICS
IN MODERN UKRAINIAN POETRY**

Tetyana V. Zabolotna

**Ph.D. in Pedagogy, Assistant professor of the Department of Foreign Philology
and Applied Linguistics,**

SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University
named after Hryhorii Skovoroda»,

30 Suhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine, 08401
taniazab@gmail.com

ABSTRACT. *The author of the article studies the mechanisms of Ukrainian poetry reception in the English-speaking world. The idea of international exchange as a complex psychological and mental formation, mediator between two cultures is confirmed. The receptive approach to translation problems consist in identifying of mutual penetration and synthesis of two cultural systems. The study is based on the collection of Ukrainian poetry: 'Twenty-five years of Ukrainian poetry (1985–2010): new voices of freedom which is necessary to create'. The main idea of the receptive translation of color signs semantics is to discover the perception of the world through the 'prism of color' because a color palette reflects the linguistic system received from human experience in the language. For this purpose, the article analyzes the semantics of color signs used in the works of modern Ukrainian poets. The knowledge of semantics is necessary to understand the message of the work, which is very important for the correct perception of poetry and adequate color reception. It should be noted that the reception of color realizes the goals which help to reveal the author's intent. Color symbols are cultural-historical, cultural-psychological and cultural-aesthetic native speakers. Color can mean not only concrete objects, but abstract concepts.*

Key words: *poetry, translation, literary translation, reception, color semantics, verbal picture of the world, comparative studies of literature.*

Подано до редакції 06.09.2016;

Рецензовано 13.09.2016;

Прийнято до руку 15.09.2016